فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی
سال هفدهم، شماره ۵۰ ، تابستان ۱۳۸۸، صفحات ۱۳۶-۱۱۵

بررسی مزیت‌های نسبی و تحلیل ساختاری تولید ناخالص داخلی در استان‌های کشور

مهدی صادقی شاهدانی
دکتری اقتصاد و دانشیار دانشگاه امام صادق (ع)
Sadeghi@Ifu.ac.ir
محمد غفاری فرد
دانشجوی دوره دکتری علوم اقتصادی دانشگاه امام صادق (ع)
Ghaffary2@ yahoo.com

رشد و توسعه مناطق مختلف از مباحث اساسی نظریه‌های اقتصاد منطقه‌ای محسوب می‌شود. تجزیه و تحلیل روند تولید و ساختار آن در سطوح مختلف کشور، مستلزم شناخت دقیق استعدادها و توازن بالقوه بخش‌ها و ترکیب آن در مناطق است تا بتوان سیاستگذاری و برنامه‌ریزی متعادلی را در هر بخش از مناطق کشور محقق ساخت. در این راستا، در این مقاله با استفاده از روش انتقال- سهم و شاخص ضریب مکانی ضمن بررسی عملکرد اقتصادی استان‌ها، به تشخیص بخش‌های مزیت‌دار و پایه‌ای استان‌ها، طی دوره زمانی (۱۳۸۳-۱۳۷۹) می‌پردازیم. نتایج نشان می‌دهند که بیشتر استان‌ها اثر سهم منطقه‌ای مثبتی در بخش کشاورزی دارند و این موضوع بیان‌کننده مزیت نسبی مناطق در این بخش است. در بخش خدمات، استان‌های بوشهر، تهران، خوزستان، سمنان، فارس، مرکزی، هرمزگان و همدان ساختار صنعتی و منطقه‌ای مثبت دارند و به این دلیل که اثر انتقال کل آنها بیش از اثر ملی مربوط است، فعالیت‌های خدماتی در استان‌های مذکور از بیشترین امکانات و فرصت‌ها جهت خلق ارزش افزوده برخوردار است و به عنوان محرک‌های رشد اقتصادی منطقه محسوب می‌شود.
در سال ۱۳۸۳ در بیشتر استان‌ها فعالیت‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری، آموزش، بهداشت، ساختمان، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات از بین فعالیت‌های پانزده‌گانه جزء فعالیت‌های پایه‌ای (صادراتی) بوده است.

طبقه بندی JEL: O18,R11,R12.
واژه‌های کلیدی: مزیت نسبی، رشد اقتصادی، انتقال- سهم، ضریب مکانی.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۱. مقدمه

رشد و توسعه اقتصادی مناطق یک کشور از مهم‌ترین مباحث اقتصاد منطقه‌ای در دهه‌های اخیر محسوب می‌شود، به طوری‌که بررسی رشد و توسعه مناطق به عنوان یکی از اهداف مهم دولت‌های محلی مورد توجه قرار گرفته است. با بررسی اقتصاد منطقه‌ای کشورهای مختلف مشخص می‌شود که برخی مناطق نسبت به مناطق دیگر عملکرد اقتصادی بهتری دارند و در مقایسه با میانگین کشور رشد اقتصادی بالاتری دارند. این رشد فزاینده ناشی از ساختار اقتصادی مناسب، وجود مزیت‌های نسبی در فعالیت‌های مختلف و سیاستگذاری و برنامه ریزی منطقه‌ای صحیح است. بی‌توجهی به استعدادها، توانایی‌ها و مزیت‌های نسبی هر منطقه در زمینه فعالیت‌های اقتصادی موجب می‌شود تا سرمایه‌گذاری‌ها متناسب با امکانات و ظرفیت‌های بالقوه مناطق صورت نگیرد و به رغم اجرای برنامه‌های متعدد توسعه ملی و منطقه‌ای، همچنان روند توسعه‌نیافتگی مناطق ادامه یابد. بنابراین، در صورتی‌که عوامل مؤثر بر رشد اقتصادی مناطق شناسایی شود و درک درستی از توانمندی‌ها و تنگناهای آن مناطق فراهم شود، می‌توان زمینه ارتقاء سطح سیاستگذاری‌های مرتبط با مناطق و اتخاذ تصمیم‌سازی و تصمیم‌گیری درست و مبتنی بر آگاهی را برای سیاستگذاران ملی و محلی فراهم کرد.

واقعیت های موجود در ایران، نشان می‌دهد که در مناطق مختلف کشور نابرابری‌های زیادی در زمینه تولید وجود دارد. این پدیده به دلیل عدم شناخت امکانات و استعدادهای مناطق مختلف در زمینه توسعه اقتصادی به وجود آمده است. با توجه به این موضوع، این پرسش مطرح است که آیا رشد فعالیت‌های عمده اقتصادی استانی طی برنامه سوم توسعه متناسب با رشد آن در سطح ملی بوده است؟ ساختار اقتصادی استان‌های مختلف چه تأثیری بر عملکرد اقتصادی آنها داشته است؟ کدام فعالیت عمده اقتصادی از رقابت‌پذیری و مزیت نسبی در استان‌ها برخوردار است؟ بنابراین، اگر مزیت نسبی در بخش‌های کشاورزی و صنعت اثر بیشتری بر رشد اقتصادی استان‌های ایران دارد، سیاستگذاران اقتصادی هنگام تهیه و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه کشور و مناطق می‌بایست به این روابط توجه کافی داشته باشند.

مدل‌های تحلیلی ضریب مکانی، انتقال-سهم، داده- ستانده و روش‌های مرتبط دیگر، ابزار لازم برای بررسی تأثیر فعالیت‌های مختلف اقتصاد منطقه‌ای را فراهم آورده و روشی برای شناسایی و تعیین فرصت‌ها و امکانات جهت تغییر ساختار اقتصاد منطقه در زمینه بهبود عملکرد را فراهم می‌کنند. در این مقاله می کوشیم تا با بکارگیری روش انتقال- سهم، به تعیین وضعیت تولید در بخش‌های مختلف کشور طی دوره (۱۳۸۳ـ۱۳۷۹) بپردازیم و بر اساس شاخص LQ (ضریب مکانی) فعالیت‌های پایه‌ای استان‌ها را در زمینه افزایش تولید مورد بررسی قراردهیم. بنابراین، ابتدا مطالعات اقتصادی در زمینه رشد، توسعه منطقه‌ای و مزیت‌های نسبی مرور می‌شود و سپس در بخش دوم، روش تحلیل انتقال- سهم و ضریب مکانی بررسی خواهد شد. در بخش سوم نیز به تجزیه و

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

تحلیل داده‌ها با بکارگیری روش انتقال- سهم و شاخص (LQ) می‌پردازیم و در نهایت، نتایج و یافته‌های تحقیق ارائه می‌شود.

۲. ادبیات موضوع

نظریه‌های رشد منطقه‌ای بر پایه فروض مشخص، عوامل خاصی را به عنوان محرک‌های رشد اقتصادی در سطح مناطق معرفی می‌نمایند. در توجیه رشد نابرابری منطقه‌ای، برخی نظریه‌ها مانند نظریه نئوکلاسیک‌ها، دیدگاه پایه صادرات منطقه‌ای، تئوری علیت انباشت و نظریه قطب رشد، هر کدام به نوعی به تفسیر و تحلیل نابرابری‌ها پرداخته‌اند.

الگوی پایه صادرات، نخستین بار توسط نورث[1] (۱۹۵۵) مطرح شد. در این مدل، فعالیت‌های اقتصاد منطقه‌ای به دو بخش پایه یا صادراتی و غیرپایه یا محلی تقسیم می‌شوند. عامل رشد و توسعه منطقه، بخش درآمد ناشی از صادرات است و با توجه به ارتباط فعالیت‌های پایه‌ای و غیرپایه، درآمد ناشی از آنها موجب رشد و رونق اقتصاد منطقه می‌شود. هارت‌من و سیکلر[2] نیز الگوی پایه صادرات را در چارچوب سنتی اقتصاد کلان کنیزی برای تفسیر روند رشد منطقه‌ای بکار بردند. تایبوت[3] (۱۹۵۶) در این زمینه معتقد بود که مسیر رشد اقتصاد منطقه‌ای از دو مسیر مستقل و مسیر درون‌زا تشکیل شده است. مسیر مستقل رشد، به فرآیند ناشی از فعالیت صادراتی نسبت داده می‌شود، اما مسیر درون‌زای رشد به مصرف و واردات مرتبط است. وی مطرح کرد که به دلیل نشان ندادن رشد درون‌زا توسط پارامترهای دقیق ساختاری، رشد منطقه‌ای پیش از هر موضوعی در توسعه فعالیت‌های پایه صادراتی رقم می‌خورد. به این دلیل، رشد نامتوازن اقتصاد منطقه‌ای در چارچوب الگوی اقتصاد پایه منطقه‌ای به نابرابری‌های منابع موجود در مناطق مختلف نسبت داده می‌شود، به‌طوری‌که این اختلاف‌ها در برخی مناطق خاص، این امکان را فراهم می‌کند تا کالاهایی که جنبه صادراتی دارند تولید شود و در آن نوع کالاها مزیت نسبی یابند.

مدل‌های رشد نئوکلاسیک با استفاده از تابع تولید و فروض مشخص، رشد نیروی کار، سرمایه و فناوری و نیز تخصیص بهینه منابع بین بخش‌های مختلف را به عنوان عوامل مؤثر بر رشد مناطق معرفی می‌نمایند. بر مبنای دیدگاه این گروه، تحرک بین منطقه‌ای عوامل، تأثیر بیشتری بر رشد مناطق مختلف دارد. به عقیده نئوکلاسیک‌ها، عوامل تولید در مناطقی که بازدهی بیشتری داشته باشد، سوق می‌یابند. رشد سرمایه، تابعی از نرخ پس‌انداز منطقه و

1. North
2. Hartman & Seekler.
3. Tiebout

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

خالص ورود سرمایه از دیگر مناطق است. نیروی‌کار علاوه بر رشد جمعیت فعال منطقه، از خالص ورودی نیروی کار به منطقه هم ناشی می‌شود.

نظریه علیت تراکمی میردال[1](۱۹۵۷) بیان می‌کند که فعل و انفعالات نیروهای بازار به طور طبیعی به ایجاد نرخ‌های رشد منطقه‌ای متفاوت تمایل دارد زیرا سرمایه‌گذاری‌ها در مناطقی صورت می‌گیرد که انتظار سود بیشتری باشد و با وجود مزیت‌های مکانی اولیه مانند مزیت‌های طبیعی، انسانی و این ساختار به دلیل صرفه‌های اقتصادی داخلی و خارجی فزاینده، پایدار می‌شود در حالی‌که مناطق توسعه نیافته به رغم نیروی‌کار ارزان، قادر به جذب فعالیت‌های جدید نیستند. به عقیده میردال، آثار القایی پیشرفت در مراکز تجمع از دو طریق آثار آشفتگی و آثار انتشار، اقتصاد مناطق توسعه نیافته را تحت تاثیر قرار می‌دهند. (ریچاردسون، ۱۹۷۳)

کالدور[2](۱۹۷۰)، اصل علیت تراکمی را ناشی از وجود بازدهی نسبت به مقیاس فزاینده شامل صرفه‌های اقتصادی ناشی از تجمع و نیز صرفه‌های خارجی در فعالیت‌های صنعتی می‌داند به‌طوری‌که افزایش بازدهی مانع توسعه مناطق فقیرشده و مناطق غنی به‌دلیل آثار مقیاس از انحصار بالقوه صنعتی برخوردار بوده است، رابطه تبادل همیشه به نفع مناطق غنی خواهد بود و به‌دلیل بازدهی فزآینده، نرخ رشد بهره وری در این مناطق بیشتر بوده است. در نتیجه، دستمزدهای کارآمد (نسبت دستمزد پولی به بهره‌وری) کاهش یافته است و این موضوع موجب رشد سریع‌تر تولید در مناطق غنی خواهد شد(صرافی، ۱۳۷۷).

هریشمن[3](۱۹۵۸) با ارائه نظریه پیوند، به تحلیل فرآیند توسعه پرداخت. به عقیده وی پیوندهای پیشین و پسین، فرآیند سرمایه‌گذاری را تعیین نموده است و در فرآیند توسعه منطقه بسیار اهمیت دارد. علاوه بر این، افزایش درآمد در بسیاری از مناطق، ابتدا از طریق افزایش در صادرات محصولات متکی بر منابع طبیعی شروع می‌شود و سپس با افزایش تقاضا برای کالاها، تولید آنها در داخل جذاب می‌گردد. به عقیده وی، صادرات مواد خام و جایگزینی واردات، عامل مهم رشد مناطقی است که در مراحل اولیه توسعه صنعتی قرار دارند. هیرشمن معتقد است که در مراحل اول توسعه می‌بایست براساس پیوندهای پیشین و پسین بر چند بخش به عنوان بخش‌های پیشرو یا قطب‌های رشد، تمرکز و سرمایه‌گذاری کرد تا در مراحل بعد با انتشار آثار آن به اطراف، مراحل دیگری را طی کرد.

نظریه‌های مذکور، فرآیند نابرابری‌های فزاینده یا کاهنده منطقه‌ای را یا از طریق شوک‌ها ومحرک‌های برون زا و یا از طریق عدم تعادل قیمت‌ها در بین عوامل تولید منطقه‌ای توجیه و تفسیر می‌کنند. با وجود این، آنها

1. Myrdal, G.
2. Kaldor,N.
3. Hirschman, A.O.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

می‌توانند مسیر کاهنده و همگرایی نابرابری منطقه‌ای را به عنوان نتیجه درون‌زا شرح و توجیه کنند، اما هیچکدام نمی‌توانند فرایند افزایش نابرابری ایجاد شده در برخی از اقتصادها را که پس از مسیر کاهش نابرابری به‌طور درون‌زا فرایند افزایش مجدد داشته‌اند را توجیه وتحلیل نمایند. بنابراین، آنها تلاش کرده‌اند تا مسیر مجدد نابرابری را به‌طور برون‌زا شرح دهند و آن را به عواملی مانند بروز شوک‌های عرضه، بحران انرژی و سایر موارد در اقتصاد نسبت دهند.

روش‌های گوناگونی برای تحلیل شاخص‌های منطقه‌ای وجود دارد که استفاده از آنها مستلزم آمار و اطلاعات دقیق از منطقه است. یکی از این روش‌ها، تحلیل اقتصاد پایه و روش انتقال- سهم است. سیفرید[1] (۱۹۹۶)، با استفاده از مدل انتقال- سهم، رقابت اقتصادی ایالات جنوبی امریکا را با هم مقایسه کرده است.

رمضان جمشیدی در پایان نامه کارشناسی ارشد (۱۳۷۸) به تجزیه و تحلیل روند اشتغال و تغییرات ساختاری آن در بخش صنعت در استان‌های مختلف ایران با استفاده از تحلیل انتقال- سهم پرداخته است. در طبقه‌بندی استان‌های ایران از جهت نرخ رشد اشتغال صنعتی طی دوره زمانی سال‌های (۱۳۷۳ـ۱۳۵۳) و تغییرات آن طی دوره اول (۱۳۶۳ـ۱۳۵۳) و دوره دوم (۱۳۷۳-۱۳۶۴) این نتایج به دست آمد: از ۲۴ استان کشور، نرخ رشد اشتغال صنعتی در ۲۰ استان بیش از کل کشور بوده و نرخ رشد اشتغال صنعتی فقط در چهار استان کمتر ازکل کشور بوده است. علاوه بر این، نرخ رشد اشتغال صنعتی در ۱۰ استان از دوره اول به دوره دوم افزایش یافته و به عبارت دیگر، اشتغال صنعتی در ۱۰ استان در حال شکوفایی بوده است.

موریس گروبار[2](۱۹۹۶) در مقاله خود دو منطقه را که از جهت اقتصادی تقریباً یکسان هستند بررسی می‌کنند. با کمک تحلیل انتقال- سهم مشخص می‌شودکه بیشترین اثر در اختلاف دو منطقه ناشی از اختلاف در ترکیب صنعتی در منطقه بوده است. بر این اساس، صنایع به دو دسته صنایع پایه و محلی تقسیم می‌گردد و در نتیجه تحلیل‌ها روشن می‌شود که ترکیب صنعتی در منطقه‌ای رشد بهتری داشته که صنایع پایه‌ای بیشتری را داشته است.

ایروانی (۱۳۸۲)، تغییرات تولید و عملکرد اقتصادی استان‌های تهران، اصفهان، خراسان، مازندران، همدان و چهارمحال و بختیاری را طی سال‌های (۱۳۷۹-۱۳۷۶) با استفاده از تحلیل انتقال-سهم مورد بررسی قرار داده است. نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که رقابت پذیری استان‌های تهران، خراسان و همدان طی دوره مورد مطالعه افزایش داشته و در مقابل، قابلیت رقابت استان‌های اصفهان، مازندران و چهارمحال و بختیاری کاهش یافته است.

1. Syfried
2. Grobar, Lisa Morris.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

درویشی و عسگری (۱۳۸۵) با استفاده از شاخص مکانی و روش داده‌های تابلویی به بررسی مزیت‌های نسبی کشورهای تازه صنعتی شده جنوب شرق آسیا و مقایسه آن با ایران طی دوره (۲۰۰۰ـ۱۹۸۴) پرداخته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که صنعت و خلق مزیت نسبی در این بخش عامل اصلی رشد اقتصادی کشورهای تازه صنعتی شده بوده و ایران در راستای این کشورها تغییر مزیت نداشته است، بلکه در بخش کشاورزی که بر اساس یافته تحقیق تأثیر منفی نیز بر رشد اقتصادی دارد، متمرکز شده است.

مصری نژاد و ترکی (۱۳۸۳) با استفاده از تحلیل انتقال-سهم، وضعیت اشتغال بخش‌ها و گروه‌های عمده فعالیت در مناطق شهری کشور را طی دوره (۱۳۸۲ـ۱۳۷۲) بررسی کردند و با بکارگیری شاخص (LQ) بخش‌های پایه‌ای که صادرکننده نیروی شاغل بودند، مشخص کردند. نتایج تحقیق آنها نشان داد که بخش‌های معدن، ساختمان، آب و برق و گاز، عمده فروشی، حمل ونقل و خدمات مالی از میان ده بخش عمده فعالیت شهرهای کشور، دارای اثر رقابتی و بخشی(صنعتی) مثبت هستند و پیش بینی می‌شود که در آینده این بخش ها نقش بسیار مهمی در اشتغال شهرها ایفا نمایند.

۳. روش تحقیق

برای بررسی عوامل مؤثر بر رشد اقتصاد منطقه‌ای، روش‌هایی مانند مدل‌های داده‌ـ ستانده، رگرسیونی، تحلیل انتقال-سهم، ضریب مکانی ونظیر آن معرفی شده اند اما به‌دلیل محدودیت اطلاعات، استفاده از مدل‌های رگرسیونی و داده‌ستانده چندان آسان نیست، درحالی‌که با استفاده از مدل تحلیلی انتقال- سهم می‌توان بر پایه یک متغیر توضیحی مشخص مانند ارزش افزوده، تولید، اشتغال و مانند آن برای دو دوره زمانی مشخص، رشد یک منطقه را با رشد مناطق دیگر یا رشد ملی مقایسه نمود. این مدل توسط ادگار دانجر[1] برای تحلیل‌های منطقه‌ای مورد استفاده قرار گرفت. تحلیل انتقال- سهم برای بررسی آثار تجدید ساختار صنعتی بر اقتصاد منطقه مناسب بوده است و این توانایی را ایجاد می‌کند تا با شناسایی صنایع پیشرو و کلیدی الگوی صنعتی منطقه تدوین شود. علاوه بر این، این مدل می‌تواند تغییرات اقتصاد منطقه‌ای را به رشد اقتصاد ملی، ساختار صنعتی و رقابت‌پذیری صنایع منطقه نسبت دهد. با تفسیر این مدل، می‌توان مزیت‌های اقتصادی منطقه و بخش‌هایی که دارای ظرفیت رشد بالقوه‌اند را شناسایی کرد. (دینک، ۲۰۰۰) این تحلیل، فن به نسبت ساده‌ای است که توسط آن، برخی از عوامل منتهی به ایجاد اختلاف در رشد و تولید منطقه تعیین می‌شود. مطالعات انجام شده در مورد دلایل تفاوت رشد تولید بین مناطق مختلف یک کشور، عمدتاً از این واقعیت منتج می‌شود که چگونگی ترکیب صنایع مناطق نقش مهمی را در

1. Dunnger, Edgar.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

اختلاف تولید مناطق یک کشور ایفا می‌کند. بنابراین، در این روش فقط علت اختلاف در نرخ رشد مناطق مختلف مطرح می‌شود. مدل انتقال- سهم رشد منطقه را به سه مؤلفه تفکیک می‌نماید:

(۱) مولفه سهم ملی[۱]

$$ns_i^{t+1} = e_i^{t-1}(\frac{E^t}{E^{t-1}} - 1)$$

(۲) مولفه ساختارصنعتی [۲]

$$IM_i^{t+1} = e_i^{t-1}(\frac{E_i^t}{E_i^{t-1}} - \frac{E^t}{E^{t-1}})$$

(۳) مولفه سهم منطقه‌ای(رقابتی)[۳]

$$RS_i^{t+1} = e_i^{t-1}(\frac{e_i^t}{e_i^{t-1}} - \frac{E_i^t}{E_i^{t-1}})$$

(۴) انتقال کل[۴]

$$Ts_i^{t+1} = Ns_i^{t+1} + IM_i^{t+1} + Rs_i^{t+1}$$

که در این روابط:

e_t:تولید منطقه در صنعت یا بخش i

E_i:تولید ملی در بخش i

E: تولید ملی در کل بخش‌ها

$t-1$:سال آغازین دوره

t:سال پایانی دوره

الف) اثر رشد ملی (سهم ملی)

اثر رشد ملی، افزایش در تولید ناخالص داخلی منطقه را به این شرط که فعالیت‌های منطقه باهمان متوسط نرخ ملی افزایش یابند، نشان می‌دهند. (سیفرید، ۱۹۹۶) از آنجا که رشد تولید ملی به‌طور معمول در حال افزایش است جزء رشد ملی مثبت خواهد بود. به این معنا که هرگاه تولید در منطقه مرجع (کشور) در حال افزایش باشد در نتیجه، اگر منطقه با همان مقدار رشد ملی، رشد یابد پیش‌بینی می‌شود که تولید در منطقه نیز افزایش یابد. بنابراین، اگر تولید

1. National Share
2. Industrial Mix
3. Regional Share
4. Total Shift

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

در کل کشور افزایش یا کاهش یابد پیش‌بینی می‌شود که این موضوع آثار مشابه مثبت یا منفی بر رشد تولید منطقه داشته باشد.

ب) اثر ترکیب صنعتی

جزء ترکیب صنعتی، اثر ترکیب فعالیت‌های یک منطقه را مورد توجه قرار می‌دهد. این جزء برای تشخیص صنایعی که بیشترین رشد را در یک اقتصاد دارند بکار می‌رود. این اثر به این معنا است که ترکیب صنعتی منطقه به‌صورتی است که سهم بیشتری در صنایعی که از میزان رشد ملی بالاتری برخوردارند، داشته است. اثر ترکیب صنعتی منفی، نشان می‌دهد که ترکیب صنعتی منطقه به‌صورتی است که سهم کمتری در صنایعی که از مقدار رشد ملی بالاتری برخوردارند، داشته است. بنابراین، مؤلفه ترکیب صنعتی به دو عامل سهم هر فعالیت در اقتصاد هر منطقه و نحوه عملکرد هر فعالیت در سطح ملی در مقایسه با عملکرد کلی اقتصاد کشور بستگی دارد.

ج) اثر سهم رقابتی (منطقه‌ای)

اثرسهم رقابتی، رشد ناشی از ویژگی‌های منطقه یا استان مربوط است. این ویژگی‌ها مربوط به امتیازهای ویژه هر استان، شامل خصوصیات جغرافیایی، منابع طبیعی و موقعیت سیاسی ـ اقتصادی است. این جزء به نحوی قدرت رقابت بهتر و یا امتیازات مکانی بهتر یک منطقه را نسبت به سایر مناطق نشان می‌دهد. این جزء می‌تواند به تصمیم‌گیران منطقه‌ای برای تشخیص صنایعی که منطقه در آنها مزیت دارد و تشخیص این موضوع که آیا مزیت رقابتی منطقه در مسیر رشد اقتصاد منطقه حرکت می‌کند یا خیر، کمک کند. یک سهم رقابتی مثبت بیان کنندهٔ مزیت نسبی یک منطقه در یک بخش اقتصادی خاص است.

یک سهم رقابتی مثبت همراه با ترکیب صنعتی مثبت، بیان کنندهٔ این مطلب است که مزیت نسبی بالقوه در رشد صنایع منطقه وجود دارد و می‌تواند رشد بالقوه‌ای برای اقتصاد منطقه باشد. یک سهم رقابتی منفی در یک صنعت همراه با ترکیب صنعتی مثبت در همان صنعت بیان‌کننده آن است که منطقه در حال از دست دادن مزیت نسبی‌اش در صنعتی است که در چشم انداز رشد منطقه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. بنابراین، ممکن است چشم انداز رشد بلندمدت صنایع با سهم رقابتی منفی در حال کاهش باشد.

۱-۳. تجزیه و تحلیل وضعیت تولید در فعالیت‌های مهم اقتصادی استان‌ها با استفاده از روش انتقال- سهم

برای تحلیل وضعیت تولید در فعالیت‌های عمدهٔ اقتصادی در استان‌های کشور در این بخش به تجزیه و تحلیل تولید فعالیت‌های عمدهٔ اقتصادی استان‌ها در مقایسه با کل کشور با استفاده از روش انتقال- سهم طی دورهٔ (۱۳۸۳-۱۳۷۹) می‌پردازیم. یادآوری می‌شود که محدودهٔ مکانی و جغرافیایی این مقاله، همه استان‌های ایران است

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

که با ادغام استان‌های تازه تاسیس یافته خراسان شمالی و جنوبی با خراسان رضوی، تحلیل بر مبنای ۲۸ استان کشور انجام شده است و تولید ناخالص داخلی استان‌ها بدون در نظر گرفتن ارزش افزودهٔ نفت خام طبیعی، محاسبه و مورد بررسی قرارگرفت. جدول شماره یک، روند تولید ناخالص داخلی (بدون نفت) استان‌ها طی برنامه سوم توسعه و سهم استان از تولید ملی کشور را نشان می‌دهد. تولید ناخالص داخلی همه استان‌ها طی این سال‌ها افزایش یافته است. بیشترین و کمترین سهم تولید استانی از تولید کل کشور طی سال‌های برنامه سوم توسعه به‌ترتیب متعلق به استان تهران و ایلام بوده است.

جدول ۱. ارزش افزوده و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به تفکیک استان‌ها طی دوره (۱۳۸۳-۱۳۷۹)

استان	تولید ناخالص داخلی- (میلیون ریال)					سهم استان از کل کشوردر سال ۱۳۸۳ (درصد)	نرخ رشد طی سال‌های (۱۳۸۳ -۱۳۷۹) (درصد)
	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳		
کل کشور	۵۱۹۲۴۹۶۰۴	۶۲۲۳۸۱۷۹۹	۷۸۸۵۸۸۹۷۵	۹۷۸۶۱۴۸۴۹	۱۲۴۴۹۶۷۸۳۳	۱۰۰	۱۴۰
آذربایجان شرقی	۲۴۹۲۱۲۷۶	۲۹۰۲۸۵۸۹	۳۷۴۶۷۹۶۹	۴۴۵۶۲۰۴۳	۵۷۹۶۳۹۳۷	۴/۶۶	۱۳۳
آذربایجان غربی	۱۳۹۶۱۴۵۳	۱۵۸۷۳۴۵۵	۱۹۹۰۷۱۸۷	۲۴۳۳۴۴۲۰	۲۹۴۸۶۷۴۸	۲/۳۷	۱۱۱
اردبیل	۶۳۸۳۸۵۳	۷۴۱۷۴۷۰	۹۶۲۷۷۵۶	۱۲۰۶۱۲۷۱	۱۴۷۶۴۲۰۷	۱/۱۹	۱۳۱
اصفهان	۳۸۸۲۰۹۰۹	۴۴۲۳۱۲۲۶	۵۵۶۸۴۱۱۷	۷۴۱۷۵۹۹۸	۱۰۱۰۵۹۳۵۲	۸/۱۲	۱۶۰
ایلام	۲۲۹۰۸۴۲	۳۰۵۹۳۶۵	۳۸۸۰۴۶۳	۴۶۱۰۰۳۷	۶۱۷۷۱۳۷	۰/۵	۱۷۰
بوشهر	۶۳۰۱۳۸۲	۸۴۹۷۷۵۶	۱۰۲۵۶۹۹۸	۱۵۷۶۷۳۳۲	۱۹۱۱۶۶۹۹	۱/۵۴	۲۰۳
تهران	۱۵۳۵۶۹۸۵۸	۱۹۱۷۸۳۵۳۷	۲۴۴۱۷۲۴۹۲	۳۰۹۸۷۵۳۹۳	۳۹۰۰۶۰۴۳۷	۳۱/۳۳	۱۵۴
چهارمحال و بختیاری	۳۸۳۱۰۰۴	۴۷۵۲۱۴۹	۶۰۰۹۰۹۷	۷۳۴۰۱۸۶	۸۹۱۳۵۹۷	۰/۷۲	۱۳۳
خراسان کل	۳۹۰۷۸۴۵۲	۴۶۱۳۶۸۷۸	۵۷۷۲۰۸۷۹	۷۱۷۴۳۵۹۹	۹۱۴۰۰۸۱۰	۷/۳۴	۱۳۴
خوزستان	۳۶۴۴۰۸۱۵	۴۱۳۴۱۵۱۸	۵۳۳۹۳۱۶۰	۵۸۳۲۲۸۱۹	۷۵۲۸۵۱۷۲	۶/۰۵	۱۰۷
زنجان	۵۵۶۳۸۴۸	۶۰۱۸۰۰۸	۷۸۷۰۴۸۰	۹۹۷۱۲۵۵	۱۳۱۴۱۷۴۳	۱/۰۶	۱۳۶
سمنان	۴۷۲۱۰۷۹	۵۷۷۱۵۹۰	۷۲۲۳۳۷۰	۹۰۳۴۹۸۳	۱۳۰۵۴۵۵۶	۱/۰۵	۱۷۷

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

ادامه جدول ۱.

استان	تولید ناخالص داخلی- (میلیون ریال)					سهم استان از کل کشوردر سال ۱۳۸۳ (درصد)	نرخ رشد طی سالهای (۱۳۸۳ تا ۱۳۷۹) (درصد)
	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳		
سیستان و بلوچستان	۶۹۳۰۹۲۴	۸۳۸۲۰۲۳	۱۰۱۹۶۰۶۵	۱۲۳۳۶۸۸۴	۱۵۳۴۱۷۶۱	۱/۲۳	۱۲۱
فارس	۲۵۸۷۱۹۴۸	۳۱۰۸۳۹۷۶	۴۱۱۸۲۸۹۷	۵۰۹۹۱۸۴۶	۶۴۷۶۲۴۳۹	۵/۲۰	۱۵۰
قزوین	۱۰۰۵۰۰۱۸	۱۲۰۴۱۷۸۱	۱۳۷۴۵۹۱۰	۱۶۶۳۸۵۶۱	۲۰۵۰۲۴۰۵	۱/۶۵	۱۰۴
قم	۵۸۸۵۹۲۶	۷۳۷۸۴۲۵	۹۶۲۷۱۹۳	۱۱۷۴۸۶۵۲	۱۵۳۲۱۹۲۲	۱/۲۳	۱۶۰
کردستان	۵۹۷۸۹۴۹	۶۷۷۲۱۴۱	۹۰۱۸۴۳۹	۱۱۱۹۷۲۸۳	۱۴۲۸۶۱۶۸	۱/۱۵	۱۳۹
کرمان	۲۰۱۴۰۰۱۱	۲۰۱۷۸۳۲۸	۲۵۲۴۳۰۷۹	۲۹۲۹۸۳۵۶	۳۶۹۲۸۸۶۷	۲/۹۷	۸۳
کرمانشاه	۸۷۲۴۵۰۸	۱۰۵۱۹۷۵۸	۱۳۶۲۸۳۳۹	۱۷۳۰۵۰۲۶	۲۲۶۹۱۵۸۷	۱/۸۲	۱۶۰
کهگیلویه وبویراحمد	۲۶۵۴۶۵۵	۳۳۳۴۷۶۸	۴۴۲۶۱۷۸	۵۱۶۸۸۴۵	۶۲۱۱۵۱۹	۰/۵	۱۳۴
گلستان	۹۰۵۸۳۱۲	۱۰۱۵۹۰۶۳	۱۲۹۵۶۶۷۹	۱۶۴۸۴۸۹۲	۲۱۱۶۶۳۷۶	۱/۷۰	۱۳۴
گیلان	۱۵۶۸۵۷۹۴	۱۸۴۹۳۷۸۷	۲۳۵۹۱۶۸۸	۲۸۵۶۶۷۱۱	۳۴۰۰۶۱۸۷	۲/۷۳	۱۱۷
لرستان	۸۲۳۶۱۱۵	۹۸۱۲۷۷۳	۱۱۸۴۹۴۶۲	۱۴۴۹۴۹۲۹	۱۷۴۸۹۱۹۴	۱/۴۰	۱۱۲
مازندران	۲۱۹۸۳۸۵۲	۲۷۵۱۰۰۳۰	۳۴۵۶۳۹۲۸	۴۳۱۶۲۹۰۰	۵۱۶۸۸۹۴۷	۴/۱۵	۱۳۵
مرکزی	۱۳۸۱۷۶۹۹	۱۷۶۱۵۲۷۲	۲۱۹۳۲۳۵۸	۲۵۶۸۳۱۳۱	۳۲۶۶۸۶۰۶	۲/۶۲	۱۳۶
هرمزگان	۱۱۹۲۸۱۰۸	۱۴۷۳۶۷۱۳	۱۷۲۵۹۵۱۵	۲۲۲۱۳۱۶۳	۳۱۵۳۳۵۴۵	۲/۵۳	۱۶۴
همدان	۹۰۴۰۰۷۲	۱۱۱۶۵۳۲۸	۱۴۱۱۷۵۳۲	۱۶۵۵۷۸۱۸	۲۲۱۹۹۹۲۷	۱/۷۸	۱۴۶
یزد	۷۲۳۰۱۷۲	۹۱۰۱۲۴۳	۱۱۶۸۲۵۹۷	۱۴۰۳۰۳۸۴	۱۶۷۳۴۸۳۰	۱/۳۴	۱۳۱
فرامنطقه	۱۴۷۷۷۱	۱۸۴۸۵۰	۳۵۳۱۴۷	۹۳۶۱۲۹	۱۰۰۹۱۵۹	۰/۰۸	۵۸۳

مأخذ: حسابهای منطقه‌ای مرکز آمار ایران و نتایج تحقیق.

طی دوره مورد مطالعه، استان بوشهر با رشد ۲۰۳ درصد و استان کرمان با رشد ۸۳ درصد به‌ترتیب بیشترین و کمترین میزان رشد تولید ناخالص را داشته‌اند. در بین فعالیت‌های عمده اقتصادی (کشاورزی، صنعت ومعدن، ساختمان و خدمات) بیشترین وکمترین سهم از تولید ناخالص ملی در سال ۱۳۸۳ به ترتیب متعلق به بخش خدمات و ساختمان است. در بین استان‌ها نیز استان خراسان ۹/۴ درصد در بخش کشاورزی و استان تهران با سهم ۲۶/۷۷ درصد در بخش صنعت، با سهم ۲۲ درصد در بخش ساختمان و ۳۷/۸ درصد در بخش خدمات، بیشترین سهم در ارزش- افزودهٔ کل کشور را به خود اختصاص داده‌اند.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

جدول۲. ارزش افزوده و سهم تولید ناخالص داخلی بخش‌های اقتصادی استان‌ها از تولید ناخالص داخلی کشور طی سال‌های (۱۳۸۳-۱۳۷۹)

(میلیون ریال)

استان	کشاورزی				صنعت			
	۱۳۷۹		۱۳۸۳		۱۳۷۹		۱۳۸۳	
	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور
کل کشور	۷۵۱۰۲۸۸۱	۱۰۰	۱۴۷۰۸۷۰۵۶	۱۰۰	۹۳۵۲۲۲۶۳	۱۰۰	۲۰۸۵۳۷۹۷۴	۱۰۰
آذربایجان شرقی	۳۹۵۴۸۹۰	۵/۲۷	۶۰۸۰۴۵۴	۴/۱۴	۵۱۳۴۰۴۰	۵/۵۶	۱۵۲۴۹۳۶۰	۷/۳۸
آذربایجان غربی	۳۲۵۱۹۴۸	۴/۳۳	۶۴۱۶۳۸۲	۴/۳۷	۱۶۱۹۶۲۵	۱/۶۹	۲۸۷۸۶۲۱	۱/۳۶
اردبیل	۱۹۳۰۹۱۰	۲/۵۷	۴۲۲۲۰۳۱	۲/۸۹	۵۹۹۸۲۸	۰/۶۵	۱۲۷۵۰۳۳	۰/۶
اصفهان	۳۶۴۳۸۵۸	۴/۸۵	۷۴۸۲۵۶۲	۵/۰۹	۱۲۱۵۷۰۰۰	۱۳/۰۹	۳۵۷۹۰۹۲۶	۱۶/۹۴
ایلام	۴۰۵۳۳۶	۰/۵۴	۱۲۱۱۸۲۸	۰/۸۳	۱۳۱۲۴۹	۰/۱۴	۳۴۵۶۱۵	/۱۶
بوشهر	۸۲۱۸۷۶	۱/۰۹	۱۷۳۳۰۰۰	۱/۱۸	۹۱۸۵۱۶	۰/۹۹	۵۰۷۰۲۰۳	۲/۴۷
تهران	۳۷۴۹۹۶۱	۴/۹۹	۷۷۶۲۳۷۳	۵/۲۸	۲۵۴۵۸۰۲۳	۲۷/۳۱	۵۵۵۳۳۵۸۹	۲۶/۷۷
چهارمحال و بختیاری	۱۰۳۰۹۴۴	۱/۳۷	۲۲۴۱۳۷۳	۱/۵۲	۳۸۵۹۱۷	۰/۴۳	۷۸۳۰۵۷	۰/۳۷
خراسان	۶۸۲۸۲۵۳	۹/۰۹	۱۳۸۹۱۱۵۰	۹/۴۴	۴۹۹۴۲۶۹	۵/۳	۱۰۳۸۹۱۳۳	۴/۹۶
خوزستان	۴۴۴۷۴۰۶	۵/۹۲	۹۷۷۰۳۷۴	۶/۶۵	۱۱۱۷۷۷۷۵	۱۱/۹۸	۱۴۶۸۵۶۱۰	۷/۳۶
زنجان	۱۴۳۸۵۹۷	۱/۹۲	۲۹۰۳۹۹۱	۱/۹۷	۱۲۷۰۱۶۷	۱/۳۷	۲۴۱۷۰۷۰	۱/۱۵
سمنان	۱۱۶۷۴۷۸	۱/۵۵	۲۳۸۴۱۶۸	۱/۶۲	۷۵۵۵۹۷	۰/۸۲	۲۶۶۰۹۶۶	۱/۳۲
سیستان و بلوچستان	۱۲۱۱۸۸۸	۱/۶۱	۲۶۳۵۱۴۶	۱/۷۷	۴۳۳۱۰۲	۰/۴۶	۱۱۲۶۹۳۱	۰/۵۵
فارس	۶۲۷۰۱۴۲	۸/۳۵	۱۲۸۵۷۶۷۰	۸/۷۵	۳۳۶۳۰۹۲	۳/۶۶	۸۰۲۷۷۶۶	۳/۸۲
قزوین	۲۳۷۷۴۰۶	۳/۱۷	۳۵۲۷۹۴۸	۲/۴	۳۲۰۸۶۶۲	۳/۴۴	۵۳۷۳۹۱۵	۲/۶
قم	۷۰۵۰۵۲	۰/۹۴	۱۲۸۷۲۸۹	۰/۸۷	۷۸۷۹۷۷	۰/۸۴	۳۲۸۶۸۰۲	۱/۵۹
کردستان	۱۱۱۲۵۰۶	۱/۴۸	۲۹۵۸۷۴۹	۲/۰۱	۴۴۳۰۰۹	۰/۴۸	۹۲۹۷۸۶	۰/۴۵
کرمان	۸۱۲۸۷۴۶	۱۰/۸۲	۱۰۲۷۹۵۷۵	۷	۳۶۷۲۹۷۶	۳/۹۸	۶۷۵۵۴۶۸	۳/۱۷
کرمانشاه	۱۵۳۹۱۱۱	۲/۰۵	۳۹۲۶۸۴۶	۲/۶۸	۸۵۵۰۴۲	۰/۹۱	۲۳۳۸۷۰۰	۱/۱۱
کهگیلویه‌وبویراحمد	۵۸۰۲۴۲	۰/۷۷	۱۵۲۳۴۵۷	۱/۰۴	۱۷۶۷۰۳	۰/۱۹	۳۳۵۲۰۸	۰/۱۶
گلستان	۲۹۳۴۹۶۴	۳/۹۱	۶۴۸۳۹۲۹	۴/۴	۵۸۲۲۰۹	۰/۶۲	۱۰۸۶۶۷۰	۰/۵۱
گیلان	۲۷۱۲۴۳۰	۳/۶۱	۴۹۳۴۶۰۸	۳/۳۲	۲۳۸۶۲۸۱	۲/۱۶	۳۵۲۴۸۴۰	۱/۴۶
لرستان	۲۲۰۲۶۴۴	۲/۹۳	۳۵۹۴۵۴۰	۲/۴۵	۱۰۱۴۲۱۹	۱/۰۸	۱۶۷۸۹۲۵	/۸۱
مازندران	۵۵۱۶۸۴۱	۷/۳۵	۱۲۰۶۶۷۷۹	۸/۲۱	۲۲۳۵۴۱۰	۲/۳۴	۴۸۳۶۱۴۸	۲/۲۹
مرکزی	۱۵۱۶۶۲۰	۲/۲۰	۳۹۴۴۴۴۵	۲/۶۸	۵۶۲۳۵۰۳	۶/۰۳	۱۱۵۸۵۳۲۵	۵/۶۳
هرمزگان	۱۸۳۸۸۵۳	۲/۴۵	۳۷۷۹۷۵۷	۲/۵۷	۱۳۸۵۲۲۸	۱/۴۸	۳۵۸۳۷۰۰	۱/۶۹
همدان	۲۶۰۹۳۰۴	۳/۴۷	۵۲۱۱۳۳۹	۳/۵۴	۱۰۷۴۲۹۵	۱/۱۶	۲۶۹۲۵۲۶	۱/۲۸
یزد	۱۱۷۴۶۷۹	۱/۵۶	۱۹۷۵۲۹۲	۱/۳۴	۱۶۷۸۵۵۰	۱/۸۲	۴۲۹۶۰۸۲	۲/۰۳
فرامنطقه	۰		۰		۰	۰	۰	۰
کل کشور	۴۱۶۶۸۶۲۲	۱۰۰	۹۷۶۷۱۹۹۷	۱۰۰	۳۰۸۶۷۰۲۱۹	۱۰۰	۷۸۲۸۴۱۳۷۵	۱۰۰
آذربایجان شرقی	۱۷۹۳۶۸۳	۴/۳	۴۷۴۲۷۸۸	۴/۶۱	۱۴۰۲۴۵۲۷	۴/۶۸	۳۱۵۰۷۲۵۰	۴/۱۲
آذربایجان غربی	۱۰۹۷۵۴۸	۲/۶۴	۱۹۵۷۲۶۳	۱/۷۵	۷۹۸۵۳۲۴	۲/۶۲	۱۸۰۵۴۳۹۹	۲/۴۲
اردبیل	۳۸۵۵۷۸	۰/۹۳	۱۰۳۰۸۹۶	۰/۹۲	۳۴۶۴۵۵۶	۱/۲۳	۸۱۵۷۳۷۷	۱/۱۲
اصفهان	۳۳۷۹۷۹۱	۸/۱۱	۱۰۴۹۱۹۴۸	۱۰/۰۹	۱۹۶۱۵۳۰۴	۶/۴	۴۶۵۵۶۰۰۷	۵/۸۲

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

ادامه جدول۲.

استان	ساختمان				خدمات			
	۱۳۷۹		۱۳۸۳		۱۳۷۹		۱۳۸۳	
	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور	ارزش افزوده	سهم استان از کل کشور
ایلام	۲۵۷۷۹۸	۰/۶۲	۸۵۸۰۹۲	۰/۷۵	۱۴۹۵۳۳۱	۰/۴۸	۳۷۱۹۵۴۶	۰/۴۷
بوشهر	۱۱۳۷۸۹۶	۲/۷۳	۲۸۲۵۲۳۸	۲/۹۲	۳۴۲۰۲۳۷	۱/۲۵	۹۳۷۲۸۵۴	۱/۲۳
تهران	۱۰۵۰۲۳۳۴	۲۵/۱۴	۱۶۴۷۸۵۰۵	۲۲/۳۲	۱۱۳۷۷۵۲۴۲	۳۵/۸۶	۳۰۷۴۰۲۴۵۹	۳۷/۸۸
چهارمحال و بختیاری	۳۰۵۸۷۰	۰/۷۳	۷۴۳۸۸۳	۰/۶۶	۲۱۰۶۵۰۹	۰/۷۲	۵۰۹۰۴۲۹	۰/۶۹
خراسان	۳۲۴۹۷۱۵	۷/۸۱	۸۵۳۴۲۸۹	۸/۲۵	۲۳۹۸۶۴۰۷	۷/۷۳	۵۸۰۱۳۷۰۹	۷/۵۵
خوزستان	۴۲۷۸۴۹۱	۱۰/۲۷	۷۱۸۶۰۲۶	۷/۲۴	۱۶۵۱۶۷۲۰	۴/۹۹	۴۲۹۸۸۲۱۷	۵/۲۶
زنجان	۳۸۳۷۴۱	۰/۹۲	۱۷۲۱۰۳۷	۱/۵۷	۲۴۶۷۵۲۶	۰/۸۴	۵۹۸۳۷۲۶	۰/۸۱
سمنان	۳۸۶۶۱۷	۰/۹۳	۱۵۹۱۱۳۲	۱/۴۳	۲۴۰۸۷۳۵	۰/۷۵	۶۳۲۱۰۱۵	۰/۷۸
سیستان و بلوچستان	۷۴۰۱۳۲	۱/۷۸	۱۶۴۹۶۱۲	۱/۵۳	۴۵۴۲۶۳۲	۱/۵۷	۹۸۴۰۷۰۰	۱/۳۵
فارس	۲۲۰۳۷۳۵	۵/۳۱	۷۷۸۰۶۱۲	۷/۴۹	۱۴۰۲۲۴۸۸	۴/۷۲	۳۵۶۹۷۰۸۴	۴/۷۶
قزوین	۶۴۹۵۷۴	۱/۵۶	۱۸۱۹۲۰۳	۱/۶۵	۳۸۰۴۶۹۷	۱/۲۶	۹۵۴۲۷۰۱	۱/۲۵
قم	۳۹۳۱۹۵	۰/۹۵	۱۲۵۰۲۷۳	۱/۱۲	۳۹۹۶۵۹۳	۱/۳۲	۹۳۷۸۶۰۲	۱/۲۳
کردستان	۳۸۰۴۵۱	۰/۹۲	۷۴۴۶۸۱	۰/۶۷	۴۰۴۰۶۵۰	۱/۴	۹۵۸۵۷۲۰	۱/۳۳
کرمان	۱۰۲۹۲۹۶	۲/۴۹	۲۷۵۴۰۴۵	۲/۶۸	۷۲۹۹۹۳۵	۲/۴۸	۱۶۹۱۱۸۴۱	۲/۲۱
کرمانشاه	۸۳۰۳۰۲	۱/۹۹	۲۶۰۵۶۲۷	۲/۴۱	۵۴۹۵۵۶۷	۱/۸۲	۱۳۶۷۵۹۴۶	۱/۸۲
کهگیلویه و بویراحمد	۲۸۷۱۶۰	۰/۶۹	۴۷۶۶۶۹	۰/۴۲	۱۶۰۸۸۷۹	۰/۵	۳۸۲۳۲۸۳	۰/۴۹
گلستان	۴۶۰۳۰۷	۱/۱۱	۱۷۶۵۷۰۷	۱/۵۴	۵۰۷۶۷۶۸	۱/۷۱	۱۱۶۹۹۱۶۶	۱/۶
گیلان	۱۵۳۷۲۴۶	۳/۶۸	۳۷۶۶۰۷۲	۳/۵۷	۹۰۴۱۴۳۰	۲/۹۹	۲۱۵۸۱۲۷۵	۲/۷۸
لرستان	۴۵۴۲۹۱	۱/۰۹	۱۱۲۰۴۲۲	۰/۹۹	۴۵۶۱۲۷۳	۱/۵۹	۱۰۹۹۶۲۱۱	۱/۵۲
مازندران	۱۶۹۹۶۶۳	۴/۰۷	۴۸۴۰۹۲۲	۴/۶۲	۱۲۵۲۰۹۳۲	۴/۰۷	۲۹۶۱۱۹۷۸	۳/۸۷
مرکزی	۱۳۴۸۰۶۲	۳/۲۴	۳۲۸۳۸۳۶	۳/۳۶	۵۳۱۹۵۳۳	۱/۸۶	۱۳۵۴۶۴۵۳	۱/۸۴
هرمزگان	۱۲۱۱۰۶۸	۲/۹۱	۲۹۵۶۰۵۶	۲/۹۴	۷۴۸۵۸۳۱	۲/۲۸	۲۰۹۹۶۲۰۱	۲/۷۶
همدان	۵۱۳۳۳۳	۱/۲۴	۱۴۰۷۸۳۸	۱/۲۹	۴۸۳۸۶۰۶	۱/۶۳	۱۲۷۵۷۴۶۵	۱/۷۵
یزد	۷۷۱۷۴۷	۱/۸۵	۱۲۸۹۳۲۵	۱/۲۲	۳۶۰۰۶۷۶	۱/۱۸	۹۰۳۹۵۱۶	۱/۱۶
فرامنطقه	۰	۰	۰	۰	۱۴۷۳۰۹	۰/۰۵	۹۹۰۲۵۲	۰/۱۲

مأخذ: حسابهای منطقه‌ای و مرکزآمار ایران و نتایج تحقیق.

اجزای تحلیل انتقال- سهم برای بخش‌های کشاورزی، صنعت، ساختمان و خدمات براساس ارزش افزوده در جدول شماره سه نشان داده شده است. با توجه به روند صعودی تولید در کل کشور، پیش‌بینی می‌شود که اثر سهم ملی در هر بخش مثبت باشد و همان طور که در ستون جزء سهم ملی بخش‌ها مشاهده می‌شود، اثر سهم ملی برای هر یک از بخش‌های عمدهٔ اقتصادی استان‌های کشور مثبت است.

در بخش خدمات، اثر ترکیب صنعتی همه استان‌ها مثبت است و این موضوع به این معنا است که ترکیب صنعتی در بخش مذکور به نحوی است که سهم بیشتری در بخش‌هایی که از میزان رشد ملی بالاتری برخوردارند، داشته است. به عبارتی، اگر فرض کنیم که بخش‌های صنعتی مهم استان‌ها هرکدام به تنهایی با همان میزان رشد

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

ملی خود رشد یابند، رشد متوسط منطقه از رشد متوسط ملی بیشتر خواهد شد زیرا، سهم بخش‌هایی که در منطقه مرجع (کشور) از رشد بیشتری برخوردارند در ترکیب بخشی (صنعتی) منطقه بیشتر است و در نتیجه متوسط رشد منطقه را بیشتر افزایش می‌دهند. در حالی‌که اثرترکیب صنعتی در بخش‌های کشاورزی، ساختمان و صنعت همه استان‌ها منفی است و این موضوع به این معنا است که ترکیب بخشی (صنعتی) منطقه به صورتی است که سهم کمتری در بخش‌هایی که از میزان رشد ملی بالاتری برخوردارند، داشته است. به‌عبارت دیگر، اگر فرض کنیم که بخش‌های منطقه صنعتی هرکدام به‌طور مجزا با همان میزان رشد ملی‌شان توسعه یابند از میزان رشد متوسط ملی کمتر خواهد شد زیرا سهم بخش‌هایی که در منطقه مرجع (کشور) از رشد پایینی برخوردارند در ترکیب بخش (صنعتی) منطقه بیشتر است و در نتیجه متوسط رشد منطقه را بیشتر کاهش می‌دهند.

جدول۳. مقایسه رشد ارزش افزوده بخش‌های عمده اقتصادی استان‌ها به تفکیک اثر ملی، ترکیب صنعتی و منطقه‌ای طی دوره (۱۳۸۳-۱۳۷۹)

(میلیون ریال)

استان	کشاورزی				صنعت			
	ملی	صنعتی	منطقه‌ای	کل	ملی	صنعتی	منطقه‌ای	کل
آذربایجان شرقی	۵۵۲۷۴۶۹	-۱۷۳۶۸۰۹	-۱۶۶۵۰۹۵	۲۱۲۵۵۶۵	۷۱۷۵۴۸۳	-۸۶۱۵۲۷	۳۸۰۱۳۶۵	۱۰۱۱۵۳۲۱
آذربایجان غربی	۴۵۴۵۰۱۷	-۱۴۲۸۱۰۹	۴۷۵۲۶	۳۱۶۴۴۳۴	۲۲۶۳۶۳۵	-۲۷۱۷۸۴	-۷۳۲۸۵۴	۱۲۵۸۹۹۶
اردبیل	۲۶۹۸۶۹۶	-۸۴۷۹۶۸	۴۴۰۳۹۴	۲۲۹۱۱۲۱	۸۳۸۳۳۷	-۱۰۰۶۵۵	-۶۲۴۷۷	۶۷۵۲۰۵
اصفهان	۵۰۹۲۷۶۲	-۶۰۰۲۱۸	۳۴۶۱۶۱	۳۸۳۸۷۰۵	۱۶۹۹۰۹۷۶	-۲۰۴۰۰۲۸	۸۶۸۲۹۸۰	۲۳۶۳۳۹۲۸
ایلام	۵۶۶۵۰۹	-۱۷۸۰۰۵	۴۱۷۹۸۸	۸۰۶۴۹۲	۱۸۳۴۳۷	-۲۲۰۲۴	۵۲۹۵۳	۲۱۴۳۶۶
بوشهر	۱۱۴۸۶۷۸	-۳۶۰۹۳۱	۱۲۳۳۷۷	۹۱۱۱۲۴	۱۲۸۳۷۴۵	-۱۵۴۱۳۳	۳۰۲۲۰۷۶	۴۱۵۱۶۸۷
تهران	۵۲۴۱۰۵۴	-۱۶۴۶۸۱۴	۴۱۸۱۷۲	۴۰۱۲۴۱۳	۳۵۵۸۰۸۷۱	-۴۲۷۲۰۳۱	-۱۲۳۳۲۷۱	۳۰۰۷۵۵۷۰
چهارمحال‌وبختیاری	۱۴۴۰۸۷۷	-۴۵۲۷۴۴	۲۲۲۲۹۶	۱۲۱۰۴۲۹	۵۳۹۳۶۹	-۶۴۷۶۰	-۷۷۴۶۹	۳۹۷۱۴۰
خراسان	۹۵۴۳۳۶۴	-۲۹۹۸۶۶۰	۵۱۸۱۹۴	۷۰۶۲۸۹۸	۶۹۸۰۱۳۵	-۸۳۸۰۷۳	-۷۴۷۱۹۸	۵۳۹۴۸۶۵
خوزستان	۶۲۱۵۸۲۴	-۱۹۵۳۱۰۰	۱۰۶۰۲۴۵	۵۳۲۲۹۶۹	۱۵۶۲۲۳۸۲	-۱۸۷۵۷۰۷	-۱۰۲۳۸۸۳۹	۳۵۰۷۸۳۷
زنجان	۲۰۱۰۶۲۵	-۶۳۱۷۶۷	۸۶۵۳۶	۱۴۶۵۳۹۴	۱۷۷۵۲۲۲	-۲۱۳۱۴۳	-۴۱۵۱۷۶	۱۱۴۶۹۰۳
سمنان	۱۶۳۱۷۰۱	-۵۱۲۷۰۴	۹۷۶۹۳	۱۲۱۶۶۹۰	۱۰۵۶۰۴۴	-۱۲۶۷۹۴	۹۷۶۱۱۹	۱۹۰۵۳۶۹
سیستان و بلوچستان	۱۶۹۳۷۷۰	-۵۳۲۲۰۶	۲۶۱۶۹۵	۱۴۲۳۲۵۸	۶۰۵۳۱۶	-۷۲۶۷۷	۱۶۱۱۹۱	۶۹۳۸۲۹
فارس	۸۷۶۳۳۳۲	-۲۷۵۳۵۶۳	۵۷۷۷۶۰	۶۵۸۷۵۲۹	۴۷۰۰۳۵۵	-۵۶۴۳۵۰	۵۲۸۶۶۹	۴۶۶۴۶۷۴
قزوین	۳۳۲۲۷۳۲	-۱۰۴۴۰۴۹	-۱۱۲۸۱۴۰	۱۱۵۰۵۴۲	۴۴۸۴۵۱۹	-۵۳۸۴۳۵	-۱۷۸۰۸۳۰	۲۱۶۵۲۵۳
قم	۹۸۵۴۰۱	-۳۰۹۶۲۷	-۹۳۵۳۷	۵۸۲۲۳۷	۱۱۰۱۳۰۰	-۱۳۲۲۲۸	۱۵۲۹۷۵۴	۲۴۹۸۸۲۵
کردستان	۱۵۵۴۸۷۱	-۴۸۸۵۶۲	۷۷۹۹۳۵	۱۸۴۶۲۴۳	۶۱۹۱۶۲	-۷۴۳۴۰	-۵۸۰۴۵	۴۸۶۷۷۷
کرمان	۱۱۳۶۰۹۷۱	-۳۵۶۹۷۷۸	-۵۶۴۰۳۶۳	۲۱۵۰۸۳۰	۵۱۳۳۴۵۸	-۶۱۶۳۵۱	-۱۴۳۴۶۱۵	۳۰۸۲۴۹۳
کرمانشاه	۲۱۵۱۱۰۶	-۶۷۵۹۰۸	۹۱۲۵۳۷	۲۳۸۷۷۳۵	۱۱۹۵۰۳۱	-۱۴۳۴۸۲	۴۳۲۱۰۹	۱۴۸۳۶۵۸
کهگیلویه‌وبویراحمد	۸۱۰۹۶۳	-۲۵۴۸۱۶	۳۸۷۰۶۸	۹۴۳۲۱۵	۲۴۶۹۶۵	-۲۹۶۵۲	-۵۸۸۰۸	۱۵۸۵۰۵

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

ادامه جدول ۳.

استان	کشاورزی				صنعت			
	ملی	صنعتی	منطقه‌ای	کل	ملی	صنعتی	منطقه‌ای	کل
گلستان	۴۱۰۱۹۹۱	-۱۲۸۸۹۰۴	۷۳۵۸۷۸	۳۵۴۸۹۶۵	۸۱۳۷۱۲	-۹۷۶۹۹	-۲۱۱۵۵۲	۵۰۴۴۶۱
گیلان	۳۷۹۰۹۷۱	-۱۱۹۱۱۷۷	-۳۷۷۶۱۶	۲۲۲۲۱۷۸	۳۳۳۵۱۳۶	-۴۰۰۴۳۴	-۱۷۹۶۱۴۲	۱۱۳۸۵۵۹
لرستان	۳۰۷۸۴۷۹	-۹۶۷۳۰۲	-۷۱۹۲۸۱	۱۳۹۱۸۹۶	۱۴۱۷۵۰۲	-۱۷۰۱۹۳	-۵۸۲۶۰۳	۶۶۴۷۰۶
مازندران	۷۷۱۰۴۹۷	-۲۴۲۲۷۴۸	۱۲۶۲۱۸۹	۶۵۴۹۹۳۹	۳۱۲۴۲۷۴	-۳۷۵۱۱۷	-۱۴۸۴۱۸	۲۶۰۰۷۳۸
مرکزی	۲۱۱۹۶۷۲	-۶۶۶۰۳۱	۹۷۴۱۸۴	۲۴۲۷۸۲۵	۷۸۵۹۵۷۱	-۹۴۳۶۶۲	-۹۵۴۰۸۶	۵۹۶۱۸۲۳
هرمزگان	۲۵۷۰۰۳۴	-۸۰۷۵۴۱	۱۷۸۴۱۱	۱۹۴۰۹۰۴	۱۹۳۶۰۳۵	-۲۳۲۴۵۱	۴۹۴۸۸۸	۲۱۹۸۴۷۲
همدان	۳۶۴۶۸۳۹	-۱۱۴۵۸۸۹	۱۰۱۰۸۵	۲۶۰۲۰۳۵	۱۵۰۱۴۶۶	-۱۸۰۲۷۴	۲۹۷۰۳۹	۱۶۱۸۲۳۱
یزد	۱۶۴۱۷۶۵	-۵۱۵۸۶۶	-۳۲۵۲۸۶	۸۰۰۶۱۳	۲۳۴۵۹۹۰	-۲۸۱۶۷۲	۵۵۳۲۱۴	۲۶۱۷۵۳۲
فرامنطقه	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰
آذربایجان شرقی	۲۵۰۶۹۰۳	-۹۶۱۶۱	۵۳۸۳۶۳	۲۹۴۹۱۰۵	۱۹۶۰۱۰۸۶	۱۹۴۳۰۳۰	-۴۰۶۱۳۹۱	۱۷۴۸۲۷۲۵
آذربایجان غربی	۱۵۳۳۹۶۵	-۵۸۸۴۰	-۶۱۵۴۰۹	۸۵۹۷۱۵	۱۱۱۶۰۵۲۰	۱۱۰۶۳۲۸	-۲۱۹۷۷۷۲	۱۰۰۶۹۰۷۶
اردبیل	۵۳۸۸۹۵	-۲۰۶۷۱	۱۲۷۰۹۴	۶۴۵۳۱۸	۴۸۴۲۱۶۴	۴۷۹۹۹۷	-۶۲۹۳۴۰	۴۶۹۲۸۲۲
اصفهان	۴۷۲۳۶۹۴	-۱۸۱۱۹۳	۲۵۶۹۶۵۷	۷۱۱۲۱۵۷	۲۷۴۱۴۹۱۸	۲۷۱۷۶۰۵	-۳۱۹۱۸۱۷	۲۶۹۴۰۷۰۶
ایلام	۳۶۰۳۰۶	-۱۳۸۲۱	۲۵۳۸۰۹	۶۰۰۲۹۴	۲۰۸۹۹۱۸	۲۰۷۱۷۱	-۷۲۸۷۴	۲۲۲۴۲۱۵
بوشهر	۱۵۹۰۳۵۶	-۶۱۰۰۴	۱۵۷۹۸۹	۱۶۸۷۳۴۲	۴۷۸۰۲۲۲	۴۷۳۸۵۷	۶۹۸۵۳۸	۵۹۵۲۶۱۷
تهران	۱۴۶۷۸۳۶۷	-۵۶۳۰۳۹	-۸۱۳۹۱۵۵	۵۹۷۶۱۷۳	۱۵۹۰۱۵۵۷۸	۱۵۷۶۳۰۰۸	۱۸۸۴۸۶۴۸	۱۹۳۶۲۷۲۳۴
چهارمحال‌وبختیاری	۴۲۷۴۹۳	-۱۶۳۹۸	۲۶۹۱۸	۴۳۸۰۱۳	۲۹۴۴۱۱۸	۲۹۱۸۴۷	-۲۵۲۰۴۴	۲۹۸۳۹۲۰
خراسان	۴۵۴۱۸۹۶	-۱۷۴۲۲۰	۹۱۶۸۹۹	۵۲۸۴۵۷۴	۳۳۵۲۴۰۹۸	۳۳۲۳۲۰۰	-۲۸۱۹۹۹۳	۳۴۰۲۷۳۰۶
خوزستان	۵۹۷۹۷۴۳	-۲۲۹۳۷۴	-۲۸۴۲۸۳۴	۲۹۰۷۵۳۶	۲۳۰۸۴۲۴۷	۲۲۸۸۳۱۱	۱۰۹۸۹۴۱	۲۶۴۷۱۴۹۹
زنجان	۵۳۶۳۲۸	-۲۰۵۷۳	۸۲۱۵۴۱	۱۳۳۷۲۹۶	۳۴۴۸۶۸۶	۳۴۱۸۶۴	-۲۷۴۳۴۹	۳۵۱۶۲۰۰
سمنان	۵۴۰۳۴۷	-۲۰۷۲۷	۶۸۴۸۹۵	۱۲۰۴۵۱۵	۳۳۶۶۵۱۸	۳۳۳۷۱۹	۲۱۲۰۴۴	۳۹۱۲۲۸۰
سیستان و بلوچستان	۱۰۳۴۴۳۰	-۳۹۶۷۹	-۸۵۲۷۱	۹۰۹۴۸۰	۶۳۴۸۹۱۴	۶۲۹۳۶۰	-۱۶۸۰۲۰۵	۵۲۹۸۰۶۹
فارس	۳۰۸۰۰۰۴	-۱۱۸۱۴۴	۲۶۱۵۰۱۷	۵۵۷۶۸۷۷	۱۹۵۹۸۲۳۶	۱۹۴۲۷۴۸	۱۳۳۶۱۵	۲۱۶۷۴۵۹۸
قزوین	۹۰۷۸۶۳	-۳۴۸۲۴	۲۹۶۵۹۰	۱۱۶۹۶۲۹	۵۳۱۷۵۵۵	۵۲۷۱۲۲	-۱۰۶۶۷۳	۵۷۳۸۰۰۵
قم	۵۴۹۵۴۱	-۲۱۰۸۰	۳۲۸۶۱۷	۸۵۷۰۷۸	۵۵۸۵۷۵۴	۵۵۳۷۰۹	-۷۵۷۴۵۳	۵۳۸۲۰۱۰
کردستان	۵۳۱۷۲۹	-۲۰۳۹۶	-۱۴۷۱۰۳	۳۶۴۲۳۰	۵۶۴۷۳۳۰	۵۵۹۸۱۲	-۶۶۲۰۷۱	۵۵۴۵۰۷۱
کرمان	۱۴۳۸۵۷۴	-۵۵۱۸۱	۳۴۱۳۵۷	۱۷۲۴۷۴۹	۱۰۲۰۲۶۰۱	۱۰۱۱۳۷۱	-۱۶۰۲۰۶۴	۹۶۱۱۹۰۷
کرمانشاه	۱۱۶۰۴۵۴	-۴۴۵۱۳	۶۵۹۳۸۴	۱۷۷۵۳۲۵	۷۶۸۰۷۶۴	۷۶۱۳۸۴	-۲۶۱۷۶۸	۸۱۸۰۳۸۰
کهگیلویه‌وبویراحمد	۴۰۱۳۴۳	-۱۵۳۹۵	-۱۹۶۴۳۹	۱۸۹۵۰۹	۲۲۴۸۶۱۶	۲۲۲۹۰۲	-۲۵۷۱۱۴	۲۲۱۴۴۰۴
گلستان	۶۴۳۳۳۸	-۲۴۶۷۷	۶۸۶۷۳۹	۱۳۰۵۴۰۰	۷۰۹۵۴۳۸	۷۰۳۳۶۲	-۱۱۷۶۴۰۱	۶۶۲۲۳۹۹
گیلان	۲۱۴۸۵۰۰	-۸۲۴۱۳	۱۶۲۷۴۰	۲۲۲۸۸۲۶	۱۲۶۳۶۵۶۵	۱۲۵۲۶۴۶	-۱۳۴۹۳۶۵	۱۲۵۳۹۸۴۶
لرستان	۶۳۴۹۳۰	-۲۴۳۵۵	۵۵۵۵۶	۶۶۶۱۳۱	۶۳۷۴۹۶۷	۶۳۱۹۴۲	-۵۷۱۹۷۱	۶۴۳۴۹۳۹
مازندران	۲۳۷۵۴۹۸	-۹۱۱۲۰	۸۵۶۸۸۱	۳۱۴۱۲۵۹	۱۷۴۹۹۶۱۸	۱۷۳۴۷۱۴	-۲۱۴۳۲۸۴	۱۷۰۹۱۰۴۸
مرکزی	۱۸۸۴۰۹۱	-۷۲۲۷۱	۱۲۳۹۵۴	۱۹۳۵۷۷۴	۷۴۳۴۷۳۴	۷۳۶۹۹۵	۵۵۱۹۲	۸۲۲۶۹۲۱
هرمزگان	۱۶۹۲۶۲۴	-۶۴۹۲۶	۱۱۷۲۹۱	۱۷۴۴۹۸۸	۱۰۴۶۲۴۱۴	۱۰۳۷۱۲۶	۲۰۱۰۸۳۱	۱۳۵۱۰۳۷۱
همدان	۷۱۷۴۴۹	-۲۷۵۲۰	۲۰۴۵۷۶	۸۹۴۵۰۵	۶۷۶۲۵۷۶	۶۷۰۳۶۵	۴۸۵۹۱۸	۷۹۱۸۸۶۰
یزد	۱۰۷۸۶۱۶	-۴۱۳۷۴	-۵۱۹۶۶۴	۵۱۷۵۷۸	۵۰۳۲۴۰۹	۴۹۸۸۵۶	-۹۲۴۲۵	۵۴۳۸۸۴۱
فرامنطقه	۰	۰	۰	۰	۲۰۵۸۸۳	۲۰۴۰۹	۶۱۶۶۵۱	۸۴۲۹۴۳

مأخذ:نتایج تحقیق.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

در بخش کشاورزی به‌جز استان‌های آذربایجان شرقی، قزوین، قم، کرمان، گیلان، لرستان و یزد و در بخش ساختمان به جز استان‌های آذربایجان غربی، تهران، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد و یزد، اثر سهم منطقه‌ای مثبت است و بیان کننده مزیت نسبی منطقه در این بخش‌ها است. بنابراین، استان‌های مذکور طی دوره مورد مطالعه در مقایسه با دیگر مناطق از مزیت نسبی و رقابت‌پذیری برخوردارند و نسبت به متوسط کل کشور عملکرد مناسب‌تری داشته‌اند. در بخش‌هایی که سهم رقابتی مثبت با ترکیب صنعتی مثبت همراه شده است، بیان‌کننده مزیت نسبی بالقوه در رشد این بخش‌های منطقه است که می‌تواند رشد بالقوه‌ای برای اقتصاد منطقه به همراه داشته باشد.

در بخش خدمات، استان‌های تهران، خوزستان، سمنان، فارس، کرمانشاه، هرمزگان، همدان اجزاء و ساختار صنعتی و منطقه‌ای مثبت دارند. بنابراین، نرخ رشد آنها در هر استان بیش از همتای ملی خود بوده است و به‌دلیل آنکه انتقال کل بیش از اثر ملی مربوط است فعالیت‌های مذکور از بیشترین امکانات و فرصت ها جهت ایجاد ارزش افزوده، برخوردار بوده است و به عنوان محرک‌های رشد اقتصادی آن استان‌ها طی دوره مورد نظر شناسایی شده‌اند. بنابراین، می‌توان انتظار داشت که در آینده این بخش‌ها در افزایش تولید منطقه نقش بسیار مهمی داشته باشند.

برخی از استان‌ها در بخش خدمات دارای جزءمنطقه‌ای منفی با یک ساختار صنعتی مثبت‌اند که بیان کنندهٔ این موضوع است که مناطق در حال از دست دادن مزیت نسبی‌شان در بخشی هستند که در چشم انداز رشد منطقه از اهمیت ویژه ای برخوردار بوده است. بنابراین، در این بخش‌ها باید سیاستگذاران دولتی و محلی استراتژی‌های جدیدی را برای بهبود مزیت نسبی منطقه و بازیابی مجدد سهم رقابتی منطقه ارائه کنند.

برخی از استان‌ها یک اثر منفی در ساختار صنعتی و یک اثر منفی منطقه‌ای دارند که نشان می‌دهد آن مناطق در بخشی که از رشد ملی خوبی برخوردار است، مزیت ندارند که به این بخش، *بازندهٔ اقتصادی* می‌گویند و بزودی رشد آن صنعت در تولید منطقه کاهش می‌یابد. برخی از استان‌ها در بخش کشاورزی وساختمان دارای این ویژگی هستند. استان‌های آذربایجان شرقی، قزوین، قم، کرمان، گیلان، لرستان و یزد در بخش کشاورزی و استان‌های آذربایجان غربی، تهران، خوزستان، سیستان وبلوچستان، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد و یزد در بخش ساختمان و استان‌های آذربایجان غربی، اردبیل، تهران، چهارمحال وبختیاری، خراسان، خوزستان، زنجان، قزوین، کردستان، کرمان، کهکیلویه و بویراحمد، گلستان، گیلان، لرستان، مازندران و مرکزی در بخش صنعت

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

دارای چنین ویژگیهایی هستند، اما با توجه به اینکه سهم آنها در اقتصاد هر استان قابل توجه است، بررسی دلایل عملکرد نامناسب آنها ضرورتی اجتناب ناپذیر است.

۲-۳. تعیین فعالیت‌های پایه‌ای استان‌ها از بعد تولید با استفاده از ضریب مکانی

در این مطالعه، برای تعیین و شناسایی فعالیت‌های پایه‌ای هر استان از ضریب مکانی (LQ) استفاده شده است. از این شاخص برای شناسایی بخش‌های پایه وغیر پایه در استان‌ها استفاده می‌شود. مدل(LQ) از رابطه زیر به‌دست می‌آید:

$$LQ_i = \frac{\frac{e_i}{\sum e_i}}{\frac{E_i}{\sum E_i}} \qquad (۵)$$

LQ_i: ضریب مکانی تولید منطقه در بخش i، e_i: تولید منطقه در بخش i، E_i: تولید کشور در بخش i، $\sum e_i$: کل تولید منطقه، $\sum E_i$: کل تولید کشور.

نسبت مکانی به عبارتی سهم تولید هر بخش در منطقه به سهم کل تولید در کشور است و در صورتی که این نسبت بزرگتر از یک باشد آن فعالیت، پایه‌ای محسوب می‌شود و منجر به صدور کالا یا خدمات در آن بخش می‌شود. در صورتی‌که (LQ)کوچکتر از یک باشد، آن فعالیت غیر پایه است به طوری که فعالیت‌های اقتصادی آن بخش دارای بازار داخلی است و کالا و خدمات تولیدی آن بخش برای مصارف داخلی منطقه است و در حقیقت به عنوان یک پشتیبان و حمایت‌کننده برای فعالیت‌های پایه عمل می‌کنند. (زیاری، ۱۳۷۸)

نتایج جدول شماره چهار نشان‌دهنده این است که در سال‌های (۱۳۷۹ و ۱۳۸۳) بیشتر استان‌ها در بخش کشاورزی و ساختمان مزیت نسبی داشته‌اند و این بخش‌ها به عنوان فعالیت‌های پایه‌ای محسوب می‌شوند و بنابراین می‌توان سیاست‌های حمایتی و اشتغالزایی را در هر کدام از استان‌ها به نسبت این بخش‌ها هدایت کرد.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

جدول۴. نتایج مدل اقتصاد پایه در فعالیت‌های اقتصادی مهم استان‌های کشور در دو مقطع زمانی سال‌های (۱۳۷۹و۱۳۸۳)

	۱۳۷۹				۱۳۸۳			
	کشاورزی	صنعت	ساختمان	خدمات	کشاورزی	صنعت	ساختمان	خدمات
کل کشور	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
آذربایجان شرقی	۱/۱	۱/۱۴	۰/۹	۰/۹۵	۰/۸۹	۱/۵۷	۱/۰۴	۰/۸۶
آذربایجان غربی	۱/۶۱	۰/۶۴	۰/۹۸	۰/۹۶	۱/۸۴	۰/۵۸	۰/۸۵	۰/۹۷
اردبیل	۲/۰۹	۰/۵۲	۰/۷۵	۰/۹۱	۲/۴۲	۰/۵۲	۰/۸۹	۰/۸۸
اصفهان	۰/۶۵	۱/۷۴	۱/۰۸	۰/۸۵	۰/۶۳	۲/۱۱	۱/۳۲	۰/۷۳
ایلام	۱/۲۲	۰/۳۲	۱/۴۰	۱/۱	۱/۶۶	۰/۳۳	۱/۷۷	۰/۹۶
بوشهر	۰/۹	۰/۸۱	۲/۲۵	۰/۹۱	۰/۷۷	۱/۵۸	۱/۸۸	۰/۷۸
تهران	۰/۱۷	۰/۹۲	۰/۸۵	۱/۲۵	۰/۱۷	۰/۸۵	۰/۵۴	۱/۲۵
چهارمحال‌وبختیاری	۱/۸۶	/۵۶	۰/۹۵	۰/۹۲	۲/۱۳	۰/۵۲	۱/۰۶	۰/۹۱
خراسان	۱/۲۱	۰/۷۱	۱/۰۴	۱/۰۳	۱/۲۹	۰/۶۸	۱/۱۹	۱/۰۱
خوزستان	۰/۸۴	۱/۷۰	۱/۴۶	۰/۷۶	۱/۱۰	۱/۱۶	۱/۲۲	۰/۹۱
زنجان	۱/۷۹	۱/۲۷	۰/۸۶	۰/۷۵	۱/۸۷	۱/۱	۱/۶۷	۰/۷۲
سمنان	۱/۷۱	۰/۸۹	۱/۰۲	۰/۸۶	۱/۵۵	۱/۲۲	۱/۵۵	۰/۷۷
سیستان و بلوچستان	۱/۲۱	۰/۳۵	۱/۳۳	۱/۱	۱/۴۵	۰/۴۴	۱/۳۷	۱/۰۲
فارس	۱/۶۸	۰/۷۲	۱/۰۶	۰/۹۱	۱/۶۸	۰/۷۴	۱/۵۳	۰/۸۸
قزوین	۱/۶۴	۱/۷۷	۰/۸۱	۰/۶۴	۱/۴۶	۱/۵۶	۱/۱۳	۰/۷۴
قم	۰/۸۳	۰/۷۴	۰/۸۳	۱/۱۴	۰/۷۱	۱/۲۸	۱/۰۴	۰/۹۷
کردستان	۱/۲۹	۰/۴۱	۰/۷۹	۱/۱۴	۱/۷۵	۰/۳۹	۰/۶۶	۱/۰۷
کرمان	۲/۷۹	۱/۰۱	۰/۶۴	۰/۶۱	۲/۳۶	۱/۰۹	۰/۹۵	۰/۷۳
کرمانشاه	۱/۲۲	۰/۵۴	۱/۱۹	۱/۰۶	۱/۴۶	۰/۶۲	۱/۴۶	۰/۹۶
کهگیلویه و بویراحمد	۱/۵۱	۰/۳۷	۱/۳۵	۱/۰۲	۲/۰۸	۰/۳۲	۰/۹۸	۰/۹۸
گلستان	۲/۲۴	۰/۳۶	۰/۶۳	۰/۹۴	۲/۵۹	۰/۳۱	۱/۰۶	۰/۸۸
گیلان	۱/۲۰	۰/۸۴	۱/۲۲	۰/۹۷	۱/۲۳	۰/۶۲	۱/۴۱	۱/۰۱
لرستان	۱/۸۵	۰/۶۸	/۶۹	۰/۹۳	۱/۷۴	۰/۵۷	۰/۸۲	۱
مازندران	۱/۷۴	۰/۵۶	۰/۹۶	۰/۹۶	۱/۹۸	۰/۵۶	۱/۱۹	۰/۹۱
مرکزی	۰/۷۶	۲/۲۶	۱/۲۲	۰/۶۵	۱/۰۲	۲/۱۲	۱/۲۸	۰/۶۶
هرمزگان	۱/۰۷	۰/۶۴	۱/۲۷	۱/۰۶	۱/۰۱	۰/۶۸	۱/۱۹	۱/۰۶
همدان	۲	۰/۶۶	۰/۷۱	۰/۹	۱/۹۹	۰/۷۲	۰/۸۱	۰/۹۱
یزد	۱/۱۲	۱/۲۹	۱/۳۳	۰/۸۴	۱	۱/۵۳	۰/۹۸	۰/۸۶

مأخذ: نتایج تحقیق.

برای شناخت و تحلیل دقیق از فعالیت‌های پایه‌ای استان‌ها، ضریب (LQ) براساس فعالیت‌های پانزده‌گانه در استان‌ها محاسبه شده است. جداول شماره پنج و شش نشان می‌دهند که بیشتر استان‌ها در فعالیت‌های

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

کشاورزی، شکار و جنگلداری(۲۳ استان در سال ۱۳۸۳)، آموزش(۲۳ استان)، بهداشت و مددکاری اجتماعی (۱۹ استان)، ساختمان (۱۷ استان)، حمل ونقل، انبارداری و ارتباطات (۱۴ استان) به ترتیب بیشترین فعالیت پایه‌ای را داشته‌اند. بنابراین، برنامه‌ریزان و سیاستگذاران ملی و منطقه‌ای می‌بایست با توجه به فعالیت‌های پیشرو، در جهت افزایش تولید و اشتغال در کشور گام بردارند.

جدول۵. فعالیت‌های پایه‌ای استان‌ها از جهت ارزش افزوده در سال ۱۳۷۹

استان	فعالیت پایه ای استان
آذربایجان شرقی	کشاورزی، شکار و جنگلداری، صنعت، تأمین آب و برق وگاز طبیعی، عمده فروشی، هتل و رستوران
آذربایجان غربی	کشاورزی، شکار و جنگلداری، صنعت، تأمین آب و برق وگاز طبیعی، ساختمان، هتل و رستوران، حمل ونقل، انبارداری و ارتباطات، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
اردبیل	کشاورزی، شکار و جنگلداری، عمده فروشی، هتل و رستوران، آموزش، سایرخدمات عمومی
اصفهان	صنعت، تامین آب وبرق و گازطبیعی، هتل و رستوان
ایلام	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ساختمان، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
بوشهر	ماهیگیری، معدن، تامین آب وبرق وگازطبیعی، ساختمان، حمل ونقل، انبارداری و ارتباطات، اداره امور عمومی، آموزش
تهران	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، هتل و رستوران، واسطه گری‌های مالی، مستغلات، کرایه و خدمات کسب وکار، اداره عمومی، بهداشت، سایر خدمات
چهارمحال‌وبختیاری	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، ساختمان، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
خراسان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ساختمان، عمده فروشی، هتل و رستوران، حمل ونقل، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
خوزستان	ماهیگیری، صنعت، تأمین آب وبرق وگاز طبیعی، ساختمان
زنجان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، صنعت، آموزش، سایرخدمات عمومی
سمنان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، ساختمان، حمل ونقل، اداره امورعمومی، آموزش، بهداشت
سیستان و بلوچستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، ساختمان، حمل ونقل، اداره امورعمومی، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
فارس	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، تأمین آب، برق وگاز طبیعی، ساختمان، حمل ونقل، مستغلات و کرایه، آموزش، بهداشت
قزوین	کشاورزی، شکار و جنگلداری، صنعت
قم	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، هتل و رستوران، مستغلات، بهداشت
کردستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، عمده فروشی، حمل ونقل، اداره امورعمومی، بهداشت، سایر خدمات عمومی
کرمان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن
کرمانشاه	کشاورزی، شکار و جنگلداری، تأمین آب و برق وگازطبیعی، ساختمان، هتل و رستوران، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت
کهگیلویه‌وبویراحمد	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ساختمان، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
گلستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، عمده فروشی، اداره امورعمومی، آموزش
گیلان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، تأمین آب و برق و گازطبیعی، ساختمان، عمده‌فروشی، هتل، آموزش، بهداشت
لرستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، عمده فروشی، حمل و نقل، اداره امورعمومی، آموزش
مازندران	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، تأمین آب و برق وگازطبیعی، عمده فروشی، هتل و رستوران، حمل ونقل، آموزش، بهداشت، سایر خدمات عمومی
مرکزی	صنعت، تأمین آب و برق و گاز طبیعی
هرمزگان	ماهیگیری، تأمین آب و برق وگاز طبیعی، ساختمان، حمل و نقل
همدان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، هتل و رستوران، آموزش، بهداشت، سایر خدمات عمومی
یزد	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، صنعت، ساختمان، حمل ونقل، آموزش، بهداشت، سایر خدمات عمومی

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

جدول۶. فعالیت‌های پایه‌ای استان‌ها از بعد ارزش افزوده در سال ۱۳۸۳

استان	فعالیت پایه‌ای استان
آذربایجان شرقی	صنعت، تأمین آب و برق و گاز طبیعی، عمده فروشی، هتل، آموزش
آذربایجان غربی	کشاورزی، شکار و جنگلداری، هتل و رستوران، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
اردبیل	کشاورزی، شکار و جنگلداری، عمده فروشی، هتل و رستوران، آموزش سایرخدمات عمومی
اصفهان	معدن، صنعت، تأمین آب و برق و گازطبیعی، ساختمان
ایلام	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ساختمان، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
بوشهر	ماهیگیری، صنعت، تأمین آب و برق وگاز طبیعی، ساختمان، حمل ونقل، اداره امور عمومی
تهران	عمده فروشی، خرده فروشی، تعمیر وسایل نقلیه و کالاها، هتل و رستوران، واسطه گریهای مالی، مستغلات، ادارهٔ امور عمومی، سایر خدمات عمومی
چهارمحال و بختیاری	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، معدن، ساختمان، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
خراسان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، صنعت، تأمین آب و برق وگازطبیعی، ساختمان، عمده فروشی، هتل و رستوران، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
خوزستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، صنعت، تأمین آب، برق و گازطبیعی، حمل‌ونقل، آموزش، بهداشت
چهارمحال و بختیاری	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، معدن، ساختمان، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
خراسان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، صنعت، تأمین آب و برق وگازطبیعی، ساختمان، عمده فروشی، هتل و رستوران، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
خوزستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، صنعت، تأمین آب، برق و گاز طبیعی، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
زنجان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، صنعت، ساختمان، آموزش
سمنان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، صنعت، ساختمان، حمل ونقل، اداره امورعمومی، آموزش، بهداشت
سیستان و بلوچستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، ساختمان، حمل ونقل، اداره امورعمومی، آموزش، بهداشت
فارس	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، تأمین آب، برق وگاز طبیعی، ساختمان، مستغلات، آموزش، بهداشت
قزوین	کشاورزی، شکار و جنگلداری، صنعت، ساختمان
قم	صنعت، ساختمان، عمده فروشی، هتل و رستوران، بهداشت، سایر خدمات عمومی
کردستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، عمده فروشی، حمل ونقل، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت، سایر خدمات عمومی
کرمان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، تأمین آب، برق وگاز طبیعی، آموزش
کرمانشاه	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ساختمان، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت
کهگیلویه و بویراحمد	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، ساختمان، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت
گلستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، ساختمان، عمده فروشی، حمل ونقل، اداره امور عمومی، آموزش
گیلان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، تأمین آب و برق وگازطبیعی، ساختمان، عمده‌فروشی هتل و رستوران، آموزش، بهداشت
لرستان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، حمل ونقل، اداره امور عمومی، آموزش، بهداشت
مازندران	کشاورزی، شکار و جنگلداری، ماهیگیری، تأمین آب و برق وگازطبیعی، ساختمان، عمده‌فروشی هتل و رستوران، آموزش، بهداشت، سایرخدمات عمومی
مرکزی	صنعت، تأمین آب و برق و گاز طبیعی
هرمزگان	ماهیگیری، تامین آب و برق وگازطبیعی، ساختمان، حمل و نقل
همدان	کشاورزی، شکار و جنگلداری، حمل ونقل، آموزش، بهداشت
یزد	کشاورزی، شکار و جنگلداری، معدن، صنعت، حمل ونقل، آموزش، بهداشت

مأخذ: نتایج تحقیق.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

۴. نتیجه‌گیری و ارائه راهکارهای سیاستی

رشد و توسعه پایدار از مهم‌ترین اهداف دولتمردان و برنامه‌ریزان ملی و منطقه‌ای محسوب می‌شود. با افزایش درآمد سرانه مناطق، می‌توان سطح زندگی و معیشت مردم آن مناطق را ارتقاء داد. تحقق این موضوع، مستلزم درک درست از مزیت‌ها، تنگناها و ساختار اقتصادی مناطق است. دراین راستا، تلاش شد تا ضمن تعیین عوامل اصلی مؤثر بر رشد اقتصاد منطقه‌ای به لحاظ نظری، اثر ساختار اقتصادی و مزیت‌های نسبی استان‌های کشور بر رشد اقتصادی آنها طی سال‌های(۱۳۸۳ـ ۱۳۷۹) با استفاده از مدل‌های تحلیل انتقال ـ سهم و ضریب مکانی ارزیابی و تحلیل شود. نتایج به دست آمده در دورهٔ مورد مطالعه به شرح زیر است:

- در بخش کشاورزی به جز استان‌های آذربایجان شرقی، قزوین، قم، کرمان، گیلان، لرستان و یزد و در بخش ساختمان به جز استان‌های آذربایجان غربی، تهران، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد، کردستان و یزد اثر سهم منطقه‌ای مثبت است که نشان‌دهنده مزیت نسبی منطقه در این بخش‌ها است.
- در بخش خدمات، استان‌های تهران، خوزستان، سمنان، فارس، مرکزی، هرمزگان و همدان دارای ساختار صنعتی و منطقه‌ای مثبت هستند و به این دلیل‌که اثر انتقال کل آنها بیش از اثر ملی مربوط است، فعالیت خدمات در استان‌های مذکور از بیشترین امکانات و فرصت‌ها جهت خلق ارزش افزوده برخوردار است و به عنوان محرک‌های رشد اقتصادی منطقه محسوب می‌شود.
- در بخش کشاورزی استان‌های آذربایجان شرقی، قزوین، قم، کرمان، گیلان، لرستان و یزد و استان‌های آذربایجان غربی، تهران، خوزستان، سیستان و بلوچستان، کردستان، کهگیلویه وبویراحمد و یزد در بخش ساختمان و استان‌های آذربایجان غربی، اردبیل، تهران، چهارمحال وبختیاری، خراسان، خوزستان، زنجان، قزوین، کردستان، کرمان، کهکیلویه و بویراحمد، گلستان، گیلان، لرستان، مازندران و مرکزی در بخش صنعت نیز دارای ساختار صنعتی و منطقه‌ای منفی هستند که نشان دهنده این است که آن مناطق در بخش‌های مذکور رشد ملی مناسبی نداشته‌اند و این بخش‌ها به زودی مزیت خود را در منطقه از دست می‌دهند.
- نتایج به‌دست آمده از ضریب مکانی نشان می‌دهد که در سال‌های (۱۳۷۹و ۱۳۸۳)، فعالیت‌های کشاورزی، شکار و جنگلداری، آموزش، بهداشت، ساختمان، حمل ونقل، انبارداری و ارتباطات از بین فعالیت‌های پانزده‌گانه در بیشتر استان‌ها جزء فعالیت‌های پایه‌ای (صادراتی) آنها محسوب می‌شوند. بنابراین برنامه‌ریزان و سیاستگذاران ملی و منطقه‌ای می‌بایست با شناخت بخش‌های پایه‌ای و فعالیت‌هایی که از مزیت نسبی در استان‌ها برخوردارند سیاست‌هایی را اتخاذ کنند که اولویت‌های سرمایه گذاری در این فعالیت‌های پایه‌ای و اصلی صورت گیرد و سیاست‌های حمایتی و تشویقی در جهت دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی کشور به سمت این بخشها هدایت شود.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

منابع

ایروانی، محسن (۱۳۸۲)، *تحلیل مقایسه‌ای رشد اقتصاد منطقه‌ای در ایران*، اصفهان: سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اصفهان.

جمشیدی، رمضان (۱۳۷۸)، *تجزیه و تحلیل روند رشد اشتغال و تغییرات ساختاری آن در بخش صنعت در استان‌های مختلف کشور*، پایان نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

درویشی، باقر و حشمت اله عسگری (۱۳۸۵)، "جهت گیری مزیت نسبی برخی از کشورهای تازه صنعتی شده جنوب شرقی آسیا(NICS) و مقایسه آن با ایران"، *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره(۴(پیاپی۲۳) ، صص ۲۹۷-۲۶۳.

زیاری، کرامت ا... (۱۳۷۸)، *اصول و روش‌های برنامه ریزی منطقه‌ای*، یزد: دانشگاه یزد، چاپ اول.

صباغ کرمانی، مجید (۱۳۸۰)، *اقتصاد منطقه‌ای، تئوری‌ها و مدل‌ها*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت)، چاپ اول.

صرافی، مظفر(۱۳۷۷)، *مبانی برنامه‌ریزی توسعه منطقه‌ای*، تهران: سازمان برنامه وبودجه، مرکز مدارک اقتصادی ـ اجتماعی.

فیلد، برایان و برایان مگ کرگور(۱۳۷۶)، *فنون پیش‌بینی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای*، ترجمهٔ فاطمه تقی زاده، تهران: سازمان برنامه وبودجه، چاپ اول.

مرکزآمار ایران (۱۳۸۴)، *حسابهای ملی ایران*، حسابهای منطقه‌ای، تهران: مرکز آمارایران، دفتر حسابهای اقتصادی.

مصری نژاد، شیرین و لیلا ترکی (۱۳۸۳)، "تجزیه وتحلیل ساختاراشتغال در بخش‌های عمدهٔ اقتصادی مناطق شهری ایران در طی دورهٔ (۱۳۸۲-۱۳۷۲)رهیافت تغییر ـ سهم و شاخص (LQ)"، *پژوهشنامه علوم انسانی و اجتماعی*، شماره پانزدهم، سال چهارم، زمستان، صص۱۲۸-۱۰۹.

Chandran, V.G. , Veera Pandiyan,R. & Karunagaran Madhavan (2004), "Malaysia's Export Market: Trends, Prospects and Challenges", International Trade, Working Paper 0404002, Econ WPA.

Dinc, Mustafa (2002*), Regional and local Economic Analysis Tools* ,World Ban Iinstitute, Washington. DC, January, PP. 1-44.

Edgars,Dunn, JR. (1960), "A Statistical and Analytical Technique for Regional Analysis", The Regional Science Association, Pepers and Proceedings, Vol. Vi, PP.97-112.

Hanham, R.Q. (2000), "Shift-Share Analysis and Changes in Japanese Manufacturing Employment", Growth Change, Vol.31 (1), PP.108-123.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]

Hartman, L. M. & Dseekler, "Toward the Application of Dynamic Growth Theory of Regional", *Journal of Regional Science*, Vol. 7, PP. 167-173.

Hirschman, A.O. (1958), "The Strategy of Economic Development", New Haven, Yale University Press.

Kaldor, N. (1970), "The Case for Regional Policies ", Scottish Journal of Political Economy, Vol. 85, PP. 337-348.

Myrdal, G. (1957), "Economic Theory and Underdeveloped Regions", Published by Gerald Duckworth.

Grobar, M.L. (1996), "Comparing the New England And Southern California Regional Recessions", Contemporary Economic Policy, Western Economic Association International, Vol. 14(3), PP.71-84, 07.

Nguyen, D.T. & M.I. Martinez Saldivar (1979), "Pattern of Agricultural Growth in Mexican States, 1960-71: A Shift and Share Analysis", Regional Studies, Vol. 13(2), PP.161-179.

Richardson, H. W. (1973), *Regional Growth Theory*, London: Macmillan.

Seyfried, William (1996), "Examining the Economic Competitiveness of the Economies of the Southen United States", University of Central Arkansas.

Tiebout, Charles (1956), "Export and Regional Growth", *Journal of Political Economy*, Vol. 64, PP. 250-260.

[Downloaded from qjerp.ir on 2026-10-30]